

Föräldrautbildning på daghem

Lasse Wikman

TRU- (Television och Radio i Utbildning) har genomfört ett föräldrautbildningsförsök på två barnstugor i Luleå med deltagande av personal och föräldrar på två avdelningar. Försöket kommer nu, i samarbete mellan Barnomsorgsgruppen och Luleå kommun, att utvidgas till att omfatta fem hela barnstugor och i ett senare skede samtliga barnstugor i Luleå.

Artikeln innehåller utdrag ur Göran Gunérs beskrivning av TRU-försöket i rapporten "Samtal på Kristallen och Bäckhagen." (Gunér/Wikman, 1975-09-11) och projektbeskrivningen för det utvidgade försöket i samarbete med Barnomsorgsgruppen.

Lasse Wikman är lokal projektledare för Luleåprojektet med föräldrautbildning på daghem.

Samtal på Kristallen och Bäckhagen
— "Var jag än hamnar så kommer jag att försöka starta någonting sånt här"

En förälder: "Det är så lätt att man tänker att det har ju alltid fungerat förut och man vet inte riktigt vad det innebär att gå på ett sånt här möte — men bara man går någon gång så ser man ju att det kommer fram mycket som man aldrig har tänkt på"

En förskollärare: "Jag har fått ut mycket, dels som lärare och dels som förälder, jag har ju upplevt att jag har samma problem"

En förälder: "Jag för min del har fått ut väldigt mycket, jag känner mig tryggare som förälder"

En förskollärare: "Det har gett mig större säkerhet, man har känt stöd i sitt arbete".

Fyra yttranden från föräldrar och personal som deltog i ett "föräldrautbildningsförsök" på två daghem — Kristallen och Bäckhagen — i Luleå under våren 1975. En 5—7 avdelning och en syskongrupp.

Försöket genomfördes på initiativ av och med stöd från TRU (Television och Radio i Utbildningen). Projektet växte fram succesivt under september—mars med en fortlöpande anpassning till lokala förutsättningar och behov och genomfördes under mars—juni.

TRU:s främsta målsättning var att både finna en form för utprövning av sitt programmaterial/ lokal produktion med bärbar videoutrustning och att genom den öppna arbetsformen samtidigt få till stånd en inventering av programrubriker — former för kommande produktion. *Förskolornas* målsättning låg i att finna en form för förbättrat och kontinuerligt samarbete med föräldrarna — i första hand för barnens bästa men även för att skapa större klarhet i den egna arbetssituationen. *Föräldrar* deltog inte i planeringen, men vår skyldighet gentemot dem var naturligtvis att ge dem bättre förståelse för innehållet i daghemsverksamheten och bättre inblick i arbetsförhållandena på dagis. De borde också beredas möjligheter att redovisa mera personliga erfarenheter av föräldraskap och levnadsvillkor.

Det gemensamma syftet med försöket för arrangörer och deltagare blev så att hitta en arbetsform i vilken man öppet och förtroligt skulle kunna resonera om daghemsvardagen, personal- och föräldraproblem dvs förhållandet barn—daghem—föräldrar. Resultatet borde rimligen bli att man bättre förstod varandras betingelser och därigenom för de tre parterna gav mera av helhetsbild av vardagen.

Efter försöket konstaterade vi att dessa mål till

stor del uppnått. Till överraskande stor del även med hänsyn till att ambitionen redan från början var hög.

Vårt försök utgjorde emellertid också en inventering av arbetsformens mera allmängiltiga möjligheter, användbar bredvidlitteratur och programmaterial/uppställningsapparat samt den ev nyttan av att använda den bärbara videokameran för inspelningar "på plats". Vi hoppades också att genom den öppna formen få tips om ämnen för kommande produktioner på TRU.

Rekrytering/information

Redan i början av året nåddes föräldrarna av information om det planerade försöket. Det skedde informellt i samband med hämtning/lämning av barnen. En mera utförlig information gavs i ett brev. Frågor och svar kring verksamheten före starten gavs vid informationsträffar på resp daghem.

Intresset var mycket stort från föräldrarnas sida. På Kristallens barnstuga anmälde 14 av de 16 barnens föräldrar, att de ville vara med och på Bäckhagen 24 av 30 föräldrar (barngruppen har 16 barn).

Under genomförandet deltog inte alla på samtliga möten. Men alla som anmält intresse deltog i större eller mindre utsträckning.

En förälder: "Man känner att man hör ihop på ett annat sätt — när man går en kurs i vanliga fall så har man känt att man inte orkar — men här har jag inte känt så".

Gruppledarutbildning

I vårt försök fanns en kort lista över litteratur, som borde läsas in, för att vi skulle få en överblick över området och en gemensam utgångspunkt, när vi samlades till en tredagars genomgång i slutet av februari.

Gruppledarutbildningen ägnades åt en daghemsvis inventering av den egna situationen, gemensam uppläggning av arbetsformerna, detaljplanering av de tre första mötena, samt en genomgång av programmaterial som kunde användas.

En förskollärare: "På seminariet fick vi ju aldrig lära oss något om hur man pratar med föräldrar eller vuxna".

"Säkerhetsnätet"

Att föra samtal om det svåra och obehagliga är till en del (till en början) en teknik som en del av oss lär sig av erfarenhet eller genom utbildning. I planeringen av försöket ansåg vi det viktigt att några som behärskade denna teknik fanns med i arbetet. Dels därför att vi visste att det rör sig om en teknik, dels därför att personalen som djupt involverad i samspelet mellan föräldrar och barn själv skulle kunna ha en tendens att undvika att ta upp problem, som de genom intresset för att delta i försöket, uttryckt sig vilja diskutera, även lösa.

Ett "säkerhetsnät" krävdes för att man i verksamheten på ett eller annat sätt skulle kunna hantera djupt personliga konflikter som skulle kunna dyka upp hos deltagarna. Detta "säkerhetsnät" bestod framförallt av deltagandet av psykologen och kuratorn från BVC. De följde arbetet genom att fördela sig på de båda daghemmen.

Psykologen/kuratorns deltagande har också haft en annan positiv effekt. Föräldrarna tycks ha ryckt ner psykologen/kuratorn (och personalen) från den "expertpedestal" som de själva av olika skäl placerat dem på. Psykologen/kuratorn/personalen har också upplevt att de kommit ner utan att för den skull ha blivit mindre kunniga i sina yrken, bara lite mänskligare.

Arbetsformen

Man skulle kunna gruppera studiecirkeln, vår verksamhet, samtalsgruppen, och terapigruppen på fyra olika nivåer av förtrolighet och ambition att hantera personliga angelägenheter. Den viktigaste avsikten med vårt försök blev, att hitta en arbetsform som skulle kunna medge öppningar för ibland djupt personliga konflikter, men naturligtvis även tillgodose behov av förbättringar på ett mer vardagligt plan. "Säkerhetsnätet" och stödet till personalen i form av "ledarutbildning" och samtal med den psykolog och kurator som deltog i försöket har "tillåtit" en mycket öppen form för verksamheten. Bara genom att detaljinnehållet i

samarbetet mellan personal och föräldrar skulle bestämmas av dom själva utgående från de konkreta behov som man upplever på varje barnstuga kunde en större meningsfullhet och angelägenhet garanteras.

En förälder: "Det har varit bra att vi har fått vara med och bestämma allihop, att det inte har varit någonting spikat — det tror jag är en väsentlig känsla och därför törs man också prata mer".

En förskollärare: "På de här handledardagarna var jag lite inne på att det där gamla mönstret, att vi måste ha lite av det här i föreläsningsform i alla fall — det bottnar ju i osäkerhet alltihop".

Barntillsyn

Redan tidigt visste vi att möjligheterna, för föräldrarna att få barntillsynsfrågan ordnad, skulle bli helt avgörande för att flertalet av dem skulle delta. På Kristallens barnstuga t ex hade 13 av 16 barn ensamstående föräldrar. Att praktiskt och ekonomiskt bidra till lösandet av barntillsynsproblemet bedömde vi som mycket viktigt.

Socialnämnden beslöt att anslå medel till kostnader för barntillsyn som helt täckte föräldrarnas utlägg. Praktiskt har hjälp kunnat lämnas till dem som inte på egen hand kunnat lösa barnvaktfrågan genom att kandidater eller praktikanter på daghemmen ställt upp.

Genomförande

Verksamheten kom igång (efter förberedande informationsmöten) i början på mars. Möten ägde rum varje vecka (med uppehåll i påskveckorna) till slutet av maj.

På Bäckhagen hann man under denna tid med 11 möten och på Kristallen 9.

Mötena genomfördes i huvudsak så att föräldrar och personal tillsammans såg kvällens TV-program/videoinspelning eller gick igenom kvällens tema. Därpå skedde fördelning på grupper, med undantag för några möten i slutet, då man hela tiden satt i storgrupp.

De sista 45 minuterna efter gruppdiskussionerna ägnades åt gemensam genomgång.

Personalen samlades dessutom före mötena för

förberedelser. Efter mötena gjorde personal, lokal samordnare och psykolog/kurator en sammanfattning och värderande diskussion av kvällen bl a för att komma fram till en uppläggning av det kommande mötet. För personalens del innebar detta, att man varje möteskväll var igång 5—6 timmar. Mötena varade i genomsnitt 2,5—3 timmar. Ibland hade deltagarna svårt att sluta diskussionerna och kvällen blev sen.

Om skillnader Kristallen — Bäckahagen

Bostadsområdet *Kristallen* är relativt nytt och har ibland betecknats som ett problemområde med stor omflyttning, anonymitet och skadegörelse — problem som vi känner igen från många andra bostadsområden. Många ensamstående föräldrar bor i området — bara på den avdelning vi arbetade med hade 13 av 16 barn ensamstående föräldrar. Man kunde med den här bakgrunden förvänta sig ett stort behov av förbättrad kontakt mellan hem och daghem. De ensamstående mödrarna är ofta mer isolerade och utsatta, har få att anförtro sig åt, när det inträffar problem i föräldrarollen. Å andra sidan för ensamheten lätt med sig en osäkerhet, man känner sig sämre än andra föräldrar, man är inte "fullständig" (familj). Många gånger känns osäkerheten så stark att man inte vågar visa den för andra. Vi borde alltså inte ha fått så många deltagare som vi fick.

Men när så många kom — vad hände då? Hängde inte den sociala osäkerheten i luften? Kanske för någon som var mer tystlåten (men ändå kom tillbaka hela tiden), men på det hela taget inte. Man kom mycket snart in i en förtrolig och prestigelös atmosfär. Man vågade och kunde i ord uttrycka sin osäkerhet och sitt behov av att prata med andra om sin situation. Men man kunde också ge varandra av sina erfarenheter.

En ensamstående mamma: "Jag har fått ut oerhört mycket som förälder och människa — jag har behov av att prata, vem ska jag annars prata med — mig själv?"

En förskollärare: "Hos oss har diskussionerna mest rört sig om enskilda barn och jag tycker att alla föräldrar och även vi har varit öppna och dis-

kuterat väldigt konkreta problem — inte principer teoretiskt utan helt enkelt den aktuella barngruppen”.

Bäckhagens daghem ligger i ett mer utpräglat medelklassområde (Gammelstad) med blandad hyreshus- och villabebyggelse. Kontorstider är vanligare här än på Kristallen.

Flera av föräldrarna på Bäckhagen arbetar själva med barn, som lärare, barnsköterskor m.m. Detta skapade en viss risk för expertisdominans i grupperna. Så blev dock bara fallet till en del — det var kanske ”experterna” som var mest välartikulerade, men alla deltog aktivt.

Bäckhagendiskussionerna inriktades mer på att hantera principiella och praktiska frågor som rätten att påverka innehållet i daghemsverksamheten, vad barnen får och borde göra etc.

Diskussionerna saknade inte förtrolighet och engagemang, men man kanske kan säga, att den för de flesta ganska trygga socio-ekonomiska bakgrunden bidrog till att man mer försökte hålla på fasaden än man gjorde på Kristallen. De personliga problemen låg väl mer på djupet i den mån de kändes/fanns.

På Bäckhagen fanns slutligen bland båda personal och föräldrar en mer uttalad vilja att organisera sig vidare på hela daghemmet, få med andra avdelningar och bilda en föräldraförening.

En pappa: ”När man har barn på daghem, så har man ju arbetskamrater som kanske har hemmafruar och de har ju en syn på dagis som är väldigt negativ och man får diskutera dagis väldigt ofta på lunchraster och så, men nu vet man så mycket mer och kan liksom försvara dagis bättre”.

En förskollärare: ”Nu känner vi att vi har respons från föräldrarna, då känns det mycket roligare att genomföra en grej, än om bara vi två sitter därute på expeditionen och tänker att det här kanske vi ska göra”.

Om vad ”föräldrautbildningen” har gett oss, som förälder, personal, människa

Vi är inte ensamma om våra känslor och upplevelser — genom att våga prata kan vi komma ur

vår ensamhet — ensam kan man inte göra någonting, men tillsammans, det är den tryggheten och insikten som på ett personligt plan kanske är det ”viktigaste” resultatet av ”föräldrautbildningen”.

En förskollärare: ”Det har varit väldigt skönt för jag har haft ett väldigt behov av att prata, inte som förskollärare utan som förälder om mina barn och mina problem — jag har ju precis samma problem”.

En förälder: ”Tidigare har daghems- och hemlivet varit för sig och det är hemskt skönt att se att andra människor lever precis som vi”.

En förälder: ”Jag trodde att det bara var mitt barn som gjorde så, men så fick jag höra att det var andra barn också — det var skönt”.

En förskollärare: ”Det har gett mig större säkerhet, man har känt stöd i sitt arbete”.

Om relationerna mellan personal och föräldrar och mellan föräldrar

Vi har gemensamma erfarenheter och krav — vi kan ”lära” av varandra — vi har rättighet och skyldighet att påverka barnens situation på dagis och i samhället. Expertmyten/rädslan har varit ett centralt tema under hela ”föräldrautbildningen” — föräldrarna upplever sig själva och andra föräldrar som ”underlägsna” personalen/experterna — personalen döljer sin osäkerhet bakom expertrollen. Vi har ”lärt” oss att samarbeta utifrån våra gemensamma kunskaper, erfarenheter och krav — där vi är ”experter” endast i ett avseende, personalen har större faktisk kunskap om barn och deras utveckling, föräldrarna är ”experter” på sina egna barn.

En förälder: ”Det har vi upplevt så skönt, att personalen visar sig som mammor och föräldrar och har reaktioner som dom — och det har förvånat mig väldigt”.

En förskollärare: ”Som personal och föräldrar ska vi kunna prata öppet även om man inte har samstämmiga åsikter, som personal känner man sig mycket säkrare när man vet var föräldrarna står”.

En förälder: "Förut ville man inte anmärka, man var rädd för att det skulle gå ut över barnen".

En förälder: "Det att vi föräldrar som har gemensamma problem kan prata om vad vi ska göra åt det tillsammans".

Om relationen mellan barnen och föräldrarna/personalen, barnen och "föräldrautbildningen" — dagis

En förälder: "Man känner så mycket för alla barn, jag kom och tänka på det när de kom och besökte mitt arbete, och när man ser dem i affären, det är en sån underlig känsla man upplever att helt plötsligt bryr man sig om dem, det är någonting visst det här. Det är mitt barns kamrater och det är någonting som i alla fall jag inte har upplevt tidigare".

En förälder: "Att föräldrarna känner varandra, det märker jag i alla fall — att han springer hem till andra barn och att de hälsar på honom — det skulle aldrig ha hänt förut — att han känner att jag känner dem, det gör det lättare för honom".

En förälder: "När vi skulle prata med Freddy (socialnämndens ordförande) så sa mitt barn, att jag skulle säga farbrorn, att det skulle vara fler gungor här och sen ska han göra så att man inte slåss så mycket".

En förälder: "Det är positivt att ni (personalen) har gjort som vi och barnen har velat, t ex tagit bort vilan — barnen har sagt "jag vill inte på dagis för då måste jag vila".

Om programmaterial, videokassettspelare, bärbar videospelningsapparat och böcker

Genom vår förplanering lyckades vi ge teknik och program en i arbetsformen integrerad funktion. Det är därför svårt att särskilt analysera dess betydelse. Kombinationen av videokassetthanvändning och inspelning med bärbar videokamera är ny i försökssammanhang.

Programmaterialet fyllde väl sin avsedda funktion — att öppna upp för diskussion och värdering av hur man har det själv. Härav nåddes den förtrolighet, som tidigare nämnts, snabbare än vad som skulle ha skett utan program.

En förälder: "Det där programmet med pappan och pojken, kommer jag aldrig att glömma".

En förälder: "Starten hade nog blivit trög utan programmen — det var bra för att vi fick igång diskussionen — vi hade någonting att ta på".

Vi visste också att de flesta föräldrar är rätt okunniga om vad barn och personal egentligen gör på dagarna och vi trodde därför att enkla redovisningar i bild från t ex måltidssituationer och lek skulle kunna vara bra underlag för våra diskussioner. Möjlighet till detta medgav en bärbar videokamera och bandspelare.

Inspelningarna har fungerat som "dragplåster", hjälpt oss att konkretisera våra diskussioner och diskutera våra barn och vårt dagis istället för filmens barn.

En förälder: "Som en injektion i början tror jag att inspelningarna är väldigt viktiga."

En förälder: "Vi föräldrar har ju inte möjlighet att vara här på dagarna och se hur vårt eget och andras barn fungerar tillsammans, kanske inte ens har brytt oss om det förut, och så när man sitter här och ser bandet så upptäcker man att det är väldigt viktigt".

Alla inspelningar har gjorts utifrån gruppernas önskemål — antingen inspelningar som anknöt till temat för nästa möte eller inspelningar som skulle komplettera den diskussion som vi fört under ett möte. Inspelningarna har använts som enda programmaterial, som komplement eller motsats till annat programmaterial.

En förskollärare: "Med portapacken kan man visa skillnaden mellan SÖ's idealbild och verkligheten".

Efterhand övertog personalen även inspelningsarbetet.

En förskollärare: "Den är så lätt att handskas

med, det behövs inga superutbildade, till och med jag kan filma som knappt kan klara av en instamatic annars”.

Frånvaron av ”kursbok” skulle också bli den främsta garanten för att vi skulle undvika det formella för det personliga och närliggande. Där emot fanns det på båda daghemmen ett mindre referensbibliotek — boklådan — och ytterligare böcker kunde införskaffas om något ämne dök upp under arbetets gång. Alla har läst någon bok, många har läst flera böcker, några har läst alla böcker.

En förälder: ”De har ju varit så lättillgängliga, det blir inte att man går och letar på biblioteket. Här har man alltid kunnat ta med en bok och läst på alla stunder och man har åtminstone en bok hemma, om man får tid”.

En förälder: ”Det borde absolut finnas en boklåda för personal och föräldrar — det finns ju för barnen”.

Om konkreta förändringar inom avdelningen

De konkreta förändringarna inom avdelningen är relativt små, ramarna och resurserna är redan givna (men kan och ska förändras). Vi har beslutat om mindre ändringar i den dagliga rutinen och enats kring förändringar av normer, regler eller preciserade redan tillämpade, t ex att vi inte ställer krav på barn som inte vill delta i frukosten och den är också senarelagd. Föräldrarna vistas längre på dagis och har fler och längre kontakter med personalen och andra föräldrar. Föräldrarna deltar i och hjälper till i att organisera aktiviteter för barnen, t ex utflykter m m.

Om konkreta krav som vi formulerade

Vi har diskuterat och formulerat krav som förutsätter att vi lyckas organisera oss i en föräldraförening och/eller politiska föreningar, där vi kan driva våra krav tillsammans med personal och föräldrar även utanför vårt dagis, t ex:

— att vi får mer personal — motiven är oräkneliga

- att personalen och föräldrarna får beslutanderätt i frågor som berör den egna barnstugan
- att vi får rätt till (betald) ledighet för att vara på dagis en hel dag med jämna mellanrum
- att 6-timmarsarbetsdagar införs
- att bra barnlitteratur subventioneras — massförlagsböckerna motarbetas

Fortsatt försöksverksamhet

Beskrivningen av TRU-försöken avslutades med: ”Projektet har tagit mycket tid för de inblandade. Men som en forskollärare sa: ”Skulle man också räkna in den tid som man legat vaken och tänkt efter mötena — då blev det dubbelt så mycket. Föräldrar har berättat om sina nattmackor och sängdiskussioner. Jag tror att det här har varit någonting viktigt. Man bör gå vidare”.

TRU har fortsatt försöksverksamheten på fritidsavdelningen vid Kristallen, dit många av barnen från den tidigare avdelningen har flyttat.

Barnomsorgsgruppen har i samarbete med Luleå kommun påbörjat en utvidgad försöksverksamhet som från hösten -76 ska omfatta fem hela barnstugor och i ett senare skede samtliga barnstugor i Luleå.

Kristallens fritids

På Kristallens fritids, har vi hittills träffats nio gånger sedan starten i oktober -75. — Tre täta möten under tre veckor och därefter ungefär var tredje vecka.

Diskussionerna har rört hur fritids fungerar, hur vi upplever föräldrar- och personalrollen och barnens olika världar — fritids, skolan, kamratgruppen och hemmet.

Skolan har varit det centrala temat — den skola som trots våra stora ansträngningar inte har velat eller vågat delta i våra möten.

Försöksverksamhet

TRU-försöken bedrevs i nära kontakt med Barnomsorgsgruppen och försökets uppläggning och innehåll överensstämde väl med intentionerna i BOG's diskussionskapitel om föräldrautbildning.

Det intresse som TRU-försöken skapade på

andra barnstugor och bland föräldrar samt Luleå kommuns positiva inställning gjorde det därför naturligt att förlägga BOG's försöksverksamhet till Luleå.

Projektet har utvidgats till att omfatta fem hela förskolor och i en förlängning planeras att verksamheten skall vidgas för att så småningom komma att omfatta samtliga förskolor i kommunen.

Första delen av försöksverksamheten kommer sålunda att koncentreras till stor del på att hitta formerna för och innehållet i dels ledarutbildningen, dels den direkta gruppverksamheten, samt komma fram till lämpligt utvärderingssystem.

Föräldragruppverksamheten kommer att starta successivt under året. Stor omsorg läggs vid detaljplaneringen innehållande bl a förkontakter med berörda föräldrar.

Successiv start

En successiv start av verksamheten är nödvändig med hänsyn till den omfattning försöket kommer att få.

På tre barnstugor, Kristallen — späda, 2—3 och fritids, Bäckhagen — späda och personalen från 2—3, Radiomasten — småbarnsgruppen har verksamheten redan börjat och vi har haft våra första möten.

Föräldrautbildning i folkrörelseregi

Bengt Hedenström

ABF har i remissvaret på barnomsorgsgruppens diskussionskapitel pekat på nödvändigheten av att erkänna de ideologiska värderingarna, som måste komma till öppet uttryck i föräldrautbildning.

I denna artikel presenterar Bengt Hedenström en föräldrautbildningskampanj i folkrörelseregi. Den satsningen är ett försök att svara mot de krav som arbetarklassens organisationer ställt för att få möjlighet för sina medlemmar att förbättra och förstärka den egna familjesituationen.

Bengt Hedenström är ombudsman i ABF, Arbetarnas Bildningsförbund.

Sedan något år har ABF i samarbete med ett antal organisationer inom arbetarrörelsen inlett en verksamhet med s k föräldrautbildning. *Begreppet* föräldrautbildning är nytt i vår verksamhet och därför ofta vilseledande. Men målen för och metoderna i verksamheten — starkt självtillit hos deltagarna, ökad handlingsberedskap inför problem, möjligheter att lära och förstå genom kontakt och samtal med andra m m — är välkända för alla som sysslar med folkbildning i arbetarrörelsen.

Vår satsning på föräldrautbildning är ett försök att svara mot de krav som arbetarklassens organisationer med rätta ställt på att få möjlighet